

PREGLEDNI ZNANSTVENI RAD (REVIEW ARTICLE)
UDK: 343.144(497.6)

Haris Halilović,
Univerzitet u Sarajevu,
Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije
e-mail: hhalilovic@fkn.unsa.ba

Azra Adžajlić-Dedović
Univerzitet u Sarajevu,
Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije

Muhamed Budimlić
Univerzitet u Sarajevu,
Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije

KRIVIČNI POSTUPAK U BOSNI I HERCEGOVINI: OSVRT NA PROCESNI POLOŽAJ OŠTEĆENOG KRIVIČNIM DJELOM

SAŽETAK:

Pitanje prava žrtava krivičnih djela i njihove zaštite jedno je od središnjih i najvažnijih pitanja svakog razvijenog pravnog sistema. Također je jedan od glavnih segmenata u procesu usklađivanja nacionalnih zakona sa zahtjevima evropskih integracija. U radu se analizira pravni status žrtava krivičnih djela prema propisima u Bosni i Hercegovini s ciljem prikazivanja trenutne situacije, utvrđivanja problema i predlaganja potrebnih promjena. Metodološki okvir se sastoji od normativne analize postojećeg sistema prava žrtava krivičnih djela i njegove zaštite, s posebnim osvrtom na krivični postupak. Usporedna metoda koristi se za prepoznavanje najprikladnijih pravnih rješenja i dobrih praksi u komparativnom pravu. Nalazi na koje autori ukazuju uglavnom se odnose na neodgovarajuće ili nepostojeće zakonske propise te na neizbježnu potrebu za promjenom postojećeg sistema propisa koji reguliraju ovo područje. U tom smislu, autori smatraju potrebnim izmijeniti i dopuniti zakone o krivičnom postupku kojim se uređuje status te prava žrtve kao procesnog subjekta. Također, potrebno je usvojiti poseban zakon koji bi cjelovito regulirao pitanje prava i zaštite žrtava krivičnih djela i konačno

uspostaviti poseban fond za naknadu štete kojim bi bilo osigurana adekvatna kompenzacija žrtvama krivičnih djela što u ovom trenutku nije slučaj. Autori zaključuju da bi samo reformom u ova tri smjera, koji naravno nisu jedini, ali svakako u ovom trenutku jesu najvažniji u vezi sa statusom žrtava, pravni sistem Bosne i Hercegovine mogao biti kvalificiran kao sistem vladavine prava u svom pravom smislu.

Ključne riječi: *krivični postupak, oštećeni, žrtve krivičnih djela, prava žrtava krivičnih djela, zaštita žrtava krivičnih djela.*

1. Uvod

Prava osobe oštećene krivičnim djelom i njezina pravna zaštita danas se u modernom svijetu razumijevaju osnovnim pokazateljem stepena razvijenosti pravnog poretka i uopće poimanja vladavine prava u jednoj državi. Ovo je pitanje i jedno od najvažnijih u procesu harmonizacije nacionalnih zakonodavstava sa zahtjevima evropskih integracija. Istina, u Bosni i Hercegovini ima pomaka na ovom planu. Najvidljiviji su na području zaštite žrtava trgovine ljudima na kojem postoje stanoviti podzakonski propisi koji obavezuju državna tijela na pružanje pomoći i zaštite žrtvama ove vrste krivičnih djela kako državljanima Bosne i Hercegovine tako i strancima kao što je npr. adekvatan i siguran smještaj, osiguranje hitne medicinske zaštite, osiguranje psihološke pomoći, informiranje o pravnom statusu, pružanje pravne pomoći u postupku ostvarivanja statusnih prava i dr.

Stanoviti vidovi zaštite posebne kategorije žrtava, djece i maloljetnika, u našoj državi učinjeni su implementacijom posebnog krivičnog zakonodavstva za maloljetnike koje u osnovi propisuje posebne odredbe krivičnog postupka u okolnostima kada se kao počinitelji krivičnih djela pojavljuju maloljetnici, no također sadržava i odredbe o zaštiti djece i maloljetnika koji se u krivičnom postupku pojavljuju u statusu oštećenih. U tom smislu od važnosti su posebno odredbe o obavezi da u krivičnom postupku učestvuju subjekti koji raspolažu posebnim znanjima iz oblasti o pravima djeteta i krivično-pravne zaštite maloljetnika, odredbe o obazrivom odnosu prema djetetu ili maloljetniku na čiju štetu je počinjeno krivično djelo prilikom provođenja procesnih radnji, odgovarajuća primjena posebnih odredaba o zaštiti ugroženih i svjedoka pod prijetnjom ukoliko se kao svjedoci pojavljuju djeca ili maloljetnici na čiju štetu je počinjeno krivično djelo i dr. Treba napomenuti da poseban tretman djeteta kao žrtve trgovine ljudima predviđaju i prethodno pomenuti podzakonski propisi koji uređuju područje zaštite i pomoći žrtvama trgovine ljudima.

Ipak, unatoč prethodno navedenom, status žrtve ili oštećenog kako naš krivično-pravni sistem naziva osobu čije je neko osobno ili imovinsko pravo povrijeđeno ili ugroženo krivičnim djelom još uvijek ne odgovara standardima prava i zaštite oštećenih, odnosno žrtava krivičnih djela kakve ih susrećemo u pravnim sistemima drugih država. Ovo vrijedi kako u pogledu ostvarivanja prava oštećenog u krivičnom postupku prema postojećim propisima tako i u pogledu cjekupnog sistema pravnih normi koji uređuje ili bi trebao uređivati prava osoba čije je neko osobno ili imovinsko pravo povrijeđeno ili ugroženo krivičnim djelom, odnosno koje trpe povredu svojih prava i sloboda. U radu se razmatraju postojeća zakonska rješenja u vezi sa statusom oštećenog krivičnim djelom u krivičnom postupku u Bosni i Hercegovini, njegovim pravima ali dužnostima teukazuje na koji način položaj oštećenog, odnosno žrtve unaprijediti pro futuro, usporedbom sa rješenjima u drugim nacionalnim zakonodavstvima, ali i upoznavanjem sa zahtjevima koje međunarodno pravo nalaže Bosni i Hercegovini kada je riječ o pravima i zaštiti žrtava krivičnih djela. Uvijek treba imati na umu da efikasnost jednog krivičnog pravosuđa i ocjena jednog pravnog sistema kao sistema vladavine prava možda u najvećoj mjeri i ovisi o njegovu odnosu spram žrtava krivičnih djela.

2. Pojam oštećenog u krivičnom zakonodavstvu Bosne i Hercegovine

Pod pojmom oštećenog pozitivno pravo u Bosni i Hercegovini razumijeva osobu čije je osobno ili imovinsko pravo povrijeđeno ili ugroženo krivičnim djelom. Navedena je definicija uzeta iz čl. 20. h) Zakona o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine - u daljem tekstu: ZKP BiH (Službeni glasnik BiH, br. 3/03, 32/03, 36/03, 26/04, 63/04, 13/05, 48/05, 46/06, 76/06, 29/07, 32/07, 53/07, 76/07, 15/08, 58/08, 12/09, 16/09, 93/09, 72/13, 65/18), koji je u suštini istu preuzeo iz krivično-procesnog zakonodavstva bivše SFRJ što su učinile i ostale države nastale raspadom jugoslovenske Federacije. Identičnu zakonsku definiciju oštećenog usvajaju i drugi zakoni o krivičnom postupku koji su na snazi u Bosni i Hercegovini i to: Zakon o krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine - u daljem tekstu: ZKP FBiH (Službene novine FBiH, br. 35/03, 37/03, 56/03, 78/04, 28/05, 55/06, 27/07, 53/07, 09/09, 12/10, 08/13 i 59/14), Zakon o krivičnom postupku Republike Srpske - u daljem tekstu ZKP RS (Službeni glasnik RS, br. 53/12, 91/17 i 66/18) i Zakon o krivičnom postupku Brčko Distrikta BiH - u daljem tekstu: ZKP BD BiH (Službeni glasnik Brčko Distrikta BiH, br. 10/03, 48/04, 06/05, 12/07, 14/07, 21/07 i 27/14). Iz praktičnih razloga u nastavku ovog teksta razmatrat ćemo samo odredbe ZKP BiH, a odredaba drugih zakona dotaći ćemo se samo tamo gdje postoje odstupanja od državnog zakona.

Navedena definicija, uzimajući u obzir i ukupnost prava koja oštećenom danas pripadaju u krivičnim postupcima u Bosni i Hercegovini, po svom pravnom obuhvatu jako t eško može zadovoljiti standarde prava i zaštite žrtava krivičnih

djela ustanovljene međunarodnim dokumentima, između ostalih Direktivom 2012/29/EU o uspostavi minimalnih standarda za prava, potporu i zaštitu žrtava krivičnih djelatila o zamjeni Okvirne odluke Vijeća 2001/220/JHA (Official Journal of the European Union L 315, 2012). Jedan od možda najvećih nedostataka pozitivnih propisa u Bosni i Hercegovini jeste nepoznavanje pravnoga pojma žrtve kao šireg od pojma oštećenog, osim parcijalno kod nekih vrsta krivičnih djela, odnosno određenih kategorija oštećenih. U Republici Hrvatskoj Zakon o kaznenom postupku (Narodne novine, br. 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14) definira oštećenog kao žrtvu i drugu osobu čije je kakvo osobno ili imovinsko pravo povrijeđeno ili ugroženo krivičnim djelom, a sudjeluje u postupku kao oštećenik, (čl. 202. st. 2. tač. 12). Istim zakonom u čl. 202. st. 11. definira se i žrtvu krivičnog djela kao osobu koja zbog počinjenja krivičnog djela trpi fizičke ili duševne posljedice, imovinsku štetu ili bitnu povredu temeljnih prava i sloboda. Zakonik o krivičnom postupku Republike Srbije (Službeni glasnik RS, br. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014), također ne poznaje pravni pojam žrtve, mada u komparaciji sa bosanskohercegovačkim propisima, slobodno bi mogli ustvrditi, oštećenom pruža mogućnost značajnijeg učešća u krivičnom postupku, počev od instituta supsidijarnog tužitelja, preko mogućnosti predlaganja dokaza pa do nekih drugih procesnih mehanizama kojima oštećeni u određenoj mjeri može utjecati na odvijanje i sam ishod postupka.

Pojam žrtve u užem smislu odnosi se samo na fizičku, ne i pravnu osobu, te u osnovi možemo govoriti ili o direktnoj (primarnoj) žrtvi kao fizičkoj osobi koja je pretrpjela viktimizaciju i koja je pasivni subjekt krivičnog djela ili o indirektnoj (sekundarnoj) žrtvi, odnosno osobi koja nije pasivni subjekt krivičnog djela ali trpi psihičke ili materijalne posljedice djela učinjenog prema direktnoj žrtvi (Simeunović-Patić, Kesić, 2016). Ograničavanje pojma žrtve isključivo na fizičku osobu čini i Direktiva 2012/29/EU u čl. 2. Burić (2015), međutim, navodi da ne bi bilo protivno odredbama navedene Direktive niti proširivanje pojma žrtve na pravne osobe s obzirom da ona propisuje samo minimalne standarde. Pod pojmom oštećenog, međutim, mogu se podrazumijevati kako fizička, tako i pravna osoba. Za razliku od procesnih zakona, materijalni krivični propisi u Bosni i Hercegovini, iznenađujuće je, poznaju pojam žrtve. Tako Krivični zakon Bosne i Hercegovine (Službeni glasnik BiH, br. 3/03, 32/03, 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 32/07, 8/10, 47/14, 22/15, 40/15, 35/18) u čl. 6. b) zaštitu i satisfakciju žrtve krivičnog djela propisuje i kao jednu od svrhi krivičnopravnih sankcija, a pojam žrtve sastavnim je dijelom i inkriminacije „Međunarodna trgovina ljudima“ iz čl. 186. posebnog dijela istog Zakona.

Zaštitu i satisfakciju žrtve kao jednu od svrhi kažnjavanja poznaju i Krivični zakon Federacije BiH (Službeni glasnik FBiH, br. 36/03, 37/03, 21/04, 69/04, 18/05, 42/10, 42/11, 59/14, 76/14, 46/16, 75/17) te Krivični zakon Brčko Distrikta BiH (Službeni glasnik Brčko Distrikta BiH, br. 10/03, 45/04, 05/05,

21/10, 52/11, 9/13 i 50/18) dok Krivični zakonik Republike Srpske (Službeni glasnik RS, br. 64/17) u nekoliko svojih odredaba također koristi termin „žrtva“ npr. dijete kao žrtva krivičnog djela, potom u vezi s trgovinom ljudima, odnosno djecom i dr. Ostaje međutim nejasno kako će se navedene odredbe primijeniti u krivičnom postupku s obzirom da procesni zakoni ne poznaju žrtvu kao specifičnog procesnog subjekta i što je još važnije ne postoji poseban zakon koji bi regulirao prava i zaštitu žrtava krivičnih djela. No vratimo se oštećenom i njegovom procesnom položaju u okviru važećeg krivično-procesnog zakonodavstva, a neka od ovdje spomenutih pitanja razmotrit ćemo kasnije.

3. Prava oštećenog u krivičnom postupku

Oštećeni kao osoba čije je neko osobno ili imovinsko pravo povrijeđeno ili ugroženo krivičnim djelom, prema pozitivnim zakonskim propisima u Bosni i Hercegovini u krivičnom postupku uživa slijedeća prava:(1)pravo na prijavljivanje izvršenog krivičnog djela, (2)pravo na podnošenje prijedloga za ostvarivanje imovinsko-pravnog zahtjeva uključujući pravo da se u završnoj riječi osvrne na dokaze koji potkrjepljuju imovinsko-pravni zahtjev te pravo na podnošenje prijedloga za upućivanje na medijaciju,(3) pravo da bude obaviješten o neprovođenju istrage i razlozima za to, u kojem slučaju ima pravo na podnošenje pritužbe uredu tužitelja u roku od osam dana, (4) pravo da ga se obavijesti o obustavi istrage kao i o razlozima za to u kojem slučaju također ima pravo na podnošenje pritužbe uredu tužitelja u roku od osam dana, (5) pravo da bude upoznat o rezultatima pregovaranja o krivnji, (6) pravo da bude obaviješten o povlačenju optužnice, kao i o obustavi krivičnog postupka,(7) pravo da prisustvuje saslušanju svjedoka ili vještaka izvan sudnice, kao i rekonstrukciji događaja, (8) pravo da bude saslušan u svojstvu svjedoka u toku istrage i na glavnoj raspravi, (9) pravo da prisustvuje glavnoj raspravi, (10)pravo na završnu riječ; (11) pravo na izjavljivanje žalbe na odluku suda o troškovima krivičnog postupka i imovinsko-pravnom zahtjevu, ali ne i na odluku o kazni, (12) pravo da bude obaviješten o odustanku od gonjenja u postupku prema maloljetniku i (13) pravo na podnošenje prijedloga za gonjenje nadležnom tužitelju predviđeno odredbama ZKP RS.

(1) Pravo na podnošenje prijave za počinjeno krivično djelo, jedno je od prava koja pripadaju oštećenom. Istina, ovo pravo ima svaki građanin, a ono predstavlja obavezu samo onda kada je neprijavljivanje krivičnog djela i samo krivično djelo. ZKP BiH uređuje podnošenje prijave o počinjenom krivičnom djelu od strane građana u čl. 214.

(2) Pravo na podnošenje imovinsko-pravnog zahtjeva možemo ustvrditi ulazi u kategoriju temeljnih prava oštećenog u krivičnom postupku. Postupak za ostvarivanje imovinsko-pravnog zahtjeva naziva se adhezionim ili pridružnim postupkom. Predmet tog postupka je građansko-pravne prirode i redovno se

se rješava u parničnom postupku, no uslijed činjenice da potiče iz istog osnova kao i krivično-pravni zahtjev, može se pripojiti krivičnom postupku kao njegov sporedni predmet, (Grubač, 2009). Prema odredbama čl. 193. ZKP BiH imovinsko-pravni zahtjev koji je nastao uslijed počinjenja krivičnog djela raspraviti će se na prijedlog ovlaštene osobe u krivičnom postupku ako se time ne bi znatno odugovlačio postupak. Prema odredbama istog člana, imovinsko-pravni zahtjev ograničen je na naknadu štete, povrat stvari ili poništaj određenog pravnog posla. Prijedlog za ostvarivanje imovinsko-pravnog zahtjeva u krivičnom postupku može podnijeti osoba koja je ovlaštena da takav zahtjev ostvaruje u parničnom postupku, (čl. 194. st. 1. ZKP BiH). Ovlaštena osoba je najčešće oštećeni, ali to može biti i osoba koja nije oštećeni ali na koju je prešla tražbina proistekla iz počinjenja krivičnog djela, (Vasiljević, Grubač, 2011). Podnošenje imovinsko-pravnog zahtjeva, a samim tim i njegovo ostvarivanje nije obavezno s obzirom da se na njega odnose pravila građanskog prava. U tom smislu adhezioni postupak može i da izostane čak i onda kada bi mu bilo mjesta u krivičnom postupku, (Grubač, 2009). Krapac (2014) u vezi sa rješenjima u hrvatskom pravu naglašava da zahtjev mogu podnijeti žrtva ili oštećeni, ali i ne moraju, jer je dovoljno da se radi o osobi koja je prema pravilima građanskog parničnog procesnog prava ovlaštena na podnošenje tužbe, jer je taj krug osoba širi od pojmova žrtve i oštećenog, uz uvjet da tužbu još uvijek nije podnijela parničnom sudu. Sam prijedlog se može podnijeti tužitelju ili sudu najkasnije do završetka glavne rasprave, odnosno rasprave za izricanje krivično-pravne sankcije pred sudom. Osoba ovlaštena na podnošenje prijedloga dužna je da određeno označi svoj zahtjev i da podnese dokaze. Vrijedno je ovdje naglasiti u pogledu potkrijepljivanja imovinsko-pravnog zahtjeva da je članom 35. st. 2. tač. g) ZKP BiH utvrđeno pravo i dužnost tužitelja da utvrđuje činjenice potrebne za odlučivanje o imovinsko-pravnom zahtjevu. Drugim riječima, tužitelj kao procesni subjekt koji zastupa optužbu u postupku dužan je prikupljati dokaze i utvrđivati činjenice potrebne za donošenje odluke o imovinsko-pravnom zahtjevu čime se olakšava položaj oštećenog kao subjekta koji je ovlašten na podnošenje navedenog zahtjeva. Oštećeni koji se saslušava kao svjedok pitat će se da li želi da u krivičnom postupku ostvaruje imovinsko-pravni zahtjev, (čl. 86. st. 10. ZKP BiH). Važna je i odredba ZKP BiH iz čl. 195. st. 5. prema kojoj ukoliko ovlaštena osoba ne podnese imovinsko-pravni zahtjev do završetka glavne rasprave ili ako predloži upućivanje na parnični postupak, a podaci krivičnog postupka pružaju pouzdan osnov za potpuno ili djelomično rješenje imovinsko-pravnog zahtjeva, sud će u osuđujućoj presudi odlučiti da se optuženom izrekne mjera oduzimanja imovinske koristi. Na ovaj način se zapravo osigurava moguće kasnije ostvarivanje imovinsko-pravnog zahtjeva u parnici. Zakonom se također predviđa i mogućnost trajanja mjere zabrana putovanja dok se u potpunosti ne izvrši odluka o imovinsko-pravnom zahtjevu (čl. 126.b st. 5.). I ova zakonska odredba smjera efektivnijem ostvarivanju prava oštećenog u krivičnom postupku i možemo je protumačiti u pozitivnom svjetlu. Uz pravo na

podnošenje imovinsko-pravnog zahtjeva oštećenom je zagwarantirano i pravo da se u završnoj riječi osvrne i na dokaze kojima se zahtjev potkrijepljuje (čl. 277. ZKP BiH). Uz obavezu tužitelja da prikuplja dokaze u prilog imovinsko-pravnom zahtjevu i mjere osiguranja kojima se oštećenom, u okolnostima koje to dozvoljavaju, garantira njegovo ostvarenje, značajno je unaprijeđen njegov položaj po pitanju ostvarivanja ovog prava. O imovinskopravnom zahtjevu odlučuje Sud. Sud također može predložiti oštećenom i optuženom, odnosno branitelju i provođenje postupka medijacije ukoliko ocijeni da je imovinsko pravni zahtjev takav da je svrsishodno da ga uputi na medijaciju. Oštećeni i optuženi, odnosno njegove branitelj isto tako mogu do završetka glavnerasprave predložiti pokretanje postupka medijacije (čl. 198. st. 1. ZKP BiH). Postupak medijacije uređen je Zakonom o postupku medijacije (Službeni glasnik BiH, br. 37/04) i po svom sadržaju medijacija predstavlja takav vid postupka u okviru kojeg jedna treća, neutralna osoba, zapravo medijator pruža pomoć strankama u sporu da postignu rješenje prihvatljivo za obje strane. U krivičnom postupku da bi sud mogao oštećenom dosuditi postavljeni imovinsko-pravni zahtjevu cjelosti ili samo djelomično, a za ostatak ga uputiti na parnicu, potrebno je donošenje presude kojom se optuženi oglašava krivim. Ipak, ukoliko podaci krivičnog postupka ne pružaju pouzdan osnov ni za potpuno ni za djelimično presuđenje, sud će oštećenog uputiti da imovinskopravni zahtjev u cjelini može da ostvaruje u parnici (čl. 198. st. 2. ZKP BiH). Nažalost takav ishod postupka u kojem se oštećeni upućuje na ostvarivanje svog imovinsko-pravnog zahtjeva u parničnom postupku uslijed nedostatka podataka za njegovo presuđenje je daleko najprisutniji u krivičnim postupcima u Bosni i Hercegovini. Konačno, ukoliko sud donese presudu kojom se optuženi oslobađa optužbe ili kojom se optužba odbija ili kad rješenjem obustavi krivični postupak, razumljivo, uputit će oštećenog da imovinsko-pravni zahtjev također može ostvarivati u parničnom postupku (čl. 198. st. 3. ZKP BiH). Premda su odredbe o postavljanju i postupku ostvarivanja imovinsko-pravnog zahtjeva kao jednog od najznačajnijih prava koje oštećenom pripada u krivičnom postupku prilično detaljne i u jednom dijelu čak daju i određene garancije da ukoliko on bude dosuđen da će ga u konačnici oštećeni i ostvariti, praksa pokazuje da u enormno velikom broju krivičnih predmeta dolazi do upućivanja oštećenog na parnicu čime se njegovo ostvarivanje vremenski prolongira u nedogled. Autori članka su i sami provodeći mnogobrojna istraživanja sudske prakse u neizravnoj vezi sa dosuđivanjem imovinsko-pravnog zahtjeva, uočili ovaj trend i mogu posvjedočiti istom. Nije potrebno govoriti, kako u mnogim slučajevima nerijetko dođe i do toga da nakon dugotrajnih postupaka i godina čekanja na odluku u parnici, nakon njezine pravomoćnosti, nije moguće provesti izvršenje iz razloga što počinitelj krivičnog djela ne raspolaže imovinom iz koje bi se moglo obeštetiti oštećenog.

(3) Pravo oštećenog da bude obaviješten o neprovođenju istrage i razlozima za to, također je jedno od zakonskih prava koje pripadaju oštećeno prema pozitivnom krivično-procesnom zakonodavstvu u Bosni i Hercegovini. Ukoliko tužitelj utvrdi da je iz prijave i pratećih spisa očigledno da prijavljeno djelo nije krivično djelo ili postoji neki drugi razlog zbog kojeg nije moguće pokrenuti istragu npr. nastupanje zastare, donijet će naredbu o neprovođenju istrage u kojem slučaju je dužan o tome kao i o razlozima za neprovođenje obavijestiti oštećenog i podnositelja prijave u roku od 3 dana. Oštećeni, kao i podnositelj prijave ukoliko to već nije sam oštećeni u tom slučaju imaju pravo podnijeti pritužbu u roku od 8 dana uredu tužitelja (čl. 216. st. 3. ZKP BiH). Zakon međutim ne sadrži nikakve odredbe o tome kakav efekat pritužba ima u mogućem daljem postupanju tužitelja kao i u konačnici šta se s tom pritužbom dešava te u kojem roku bi ured tužitelja treba odlučiti po navedenoj pritužbi. Čini se kako je ovo pravo više deklarativne naravi nego što ima stvarnog efekta na pokretanje postupka.

(4) Pravo oštećenog da ga se obavijesti o obustavi istrage kao i o razlozima za to u kojem slučaju također ima pravo na podnošenje pritužbe uredu tužitelja u roku od osam dana (čl. 224. st. 2. ZKP BiH). Slično kao i prethodno navedeno pravo i ovo pravo se doima kao pravo deklarativne naravi bez nekog stvarnog efekta na odvijanje samog postupka, u ovom slučaju istrage. Vrijedno je napomenuti i da je izmjenama i dopunama državnog zakona o krivičnom postupku iz 2018 godine oštećenom dato pravo i da bude obaviješten o razlozima zbog kojih istraga nije okončana u rokovima propisanim Zakonom u kojem slučaju može podnijeti pritužbu glavnom tužitelju u roku od 15 dana od dana obavještanja. U slučaju njezine utemeljenosti glavni tužitelj određuje novi rok u kojem bi se istraga trebala okončati (čl. 225. st. 3. i 4. ZKP BiH). Općenito promatrajući, oštećenom u sistemu krivičnog postupka u Bosni i Hercegovini, posebno u stadiju istrage, osim činjenice da će se moguće pojaviti u ulozi svjedoka optužbe, nije stavljeno na raspolaganje nikakvo značajnije pravno sredstvo u podupiranju krivičnog progonai uopće njegovoj obaviještenosti o radnjama koje se poduzimaju, posebno imajući u vidu da je oštećeni u značajnoj mjeri i zainteresiran da do progona i dođe. Postoje i drugačiji pristupi, kao što je to slučaj sa njemačkim krivično-procesnim zakonodavstvom ukoliko ćemo se voditi primjerom neke zapadnoevropske države. Tako Zakon o krivičnom postupku Savezne Republike Njemačke[StPO in der Fassung der Bekanntmachung vom 7. April 1987 (BGBl. I S. 1074. 1319), die zuletzt durch Artikel 2 ds Gesetzes vom 30. Oktober 2017 (BGBl. I S. 3618) geändert worden ist] pruža mogućnost oštećenom da putem advokata izvrši uvid u spis kojim raspolaže sud ili bi se istom trebali dostaviti u slučaju podizanja optužnice, odnosno da pregleda službeno čuvane dokaze ukoliko dokaže da za to ima opravdan interes (§ 406e). U stanovitim okolnostima to pravo oštećenog može biti ograničeno kada su u pitanju interesi osumnjičenog odnosno optuženog ili iz drugih razloga. No nije potrebno ići toliko daleko na

Zapad. Prilično adekvatna rješenja o inkluziji oštećenog u krivični postupak susrećemo i u našem najbližem susjedstvu. Zakonik o krivičnom postupku Crne Gore (Službeni list CG, br. 57/2009, 49/2010, 47/2014) tako u čl. 58. garantira oštećenom pravo da bude upoznat sa dokaznim materijalom, u toku istrage ukazuje na sve činjenice, kao i da predlaže dokaze. I ne samo to, nego mu se osigurava pravo i na (besplatnu) pravnu pomoć. Upravo na navedenim primjerima može se vidjeti koliko važnosti druga zakonodavstva pridaju statusu oštećenog u krivičnom postupku za razliku od Bosne i Hercegovine gdje su pravne mogućnosti upoznavanja oštećenog s odvijanjem postupka i mogućeg njegovog angažmana u vidu podrške optužbi prilično ograničene.

(5) Pravo oštećenog da bude upoznat sa rezultatima pregovaranja o krivnji. Pregovaranje o krivnji kao vid sporazumnog okončanja krivičnog postupka također ne daje značajnijih mogućnosti oštećenom po pitanju ostvarivanja njegovih procesnih prava. Prema odredbi čl. 231. st. 9. ZKP BiH sud samo obavještava oštećenog o rezultatima pregovaranja o krivnji bez da oštećenom stavi na raspolaganje neki od procesnih mehanizama putem kojih bi mogao utjecati na njegov ishod i rezultate. Smatramo kako ovakvo rješenje, također, ne govori u prilog zaštiti oštećenog u krivičnom postupku kao u konačnici subjekta zbog čije je pretrpljene povrede ili ugrožavanja krivični postupak i pokrenut.

(6) Pravo da bude obaviješten o povlačenju optužnice, kao i o obustavi krivičnog postupka, također je jedno od prava oštećenog u okviru sistema krivičnog postupka u Bosni i Hercegovini predviđeno čl. 232. st. 2. ZKP BiH, no kao i u slučaju neprovođenja istrage, odnosno njezinoj obustavi i ovo pravo je isključivo deklarativne naravi. U ovom slučaju ne predviđa se niti mogućnost da se oštećeni eventualno usprotivi takvoj odluci ulaganjem pritužbe.

(7) Pravo oštećenog da prisustvuje saslušanju svjedoka ili vještaka izvan sudnice, kao i rekonstrukciji događaja, propisano je čl. 272. st. 3. ZKP BiH. Ovo pravo oštećeni ostvaruje u okolnostima kada se u toku suđenja sazna da svjedok ili vještak nije u mogućnosti da dođe pred sud, ili da bi njegov dolazak bio povezan s nesrazmjernim teškoćama. U takvim okolnostima sudija, odnosno predsjednik vijeća može narediti da se svjedok, odnosno vještak ispita van sudnice - ukoliko njegovo svjedočenje smatra važnim.

(8) Pravo da bude saslušan u svojstvu svjedoka u toku istrage i na glavnoj raspravi, što isto tako predstavlja i njegovu dužnost. Smisao ovog prava nalazi se u zahtjevu za istinitim utvrđivanjem svih okolnosti koje se odnose na krivično djelo i počinitelja ili drugih okolnosti o kojima ovisi okončanje krivičnog postupka između ostalog i onih koje su u izravnoj vezi sa imovinsko-pravnim zahtjevom oštećenog.

(9) Pravo oštećenog da prisustvuje glavnoj raspravi. Oštećeni pripada krugu procesnih subjekata kojima ovo pravo ne može biti ograničeno niti u slučaju isključenja javnosti sa glavne rasprave. ZKP BiH je tu vrlo jasan i odredbom čl. 236. st. 1. izričito propisuje da se isključenje javnosti pored stranaka, branitelja, zakonskog zastupnika i punomoćnika ne odnosi niti na oštećenog. Zaštita oštećenog međutim može biti razlogom da se isključi javnost sa glavne rasprave.

(10) Pravo na završnu riječ. Ovo pravo proizlazi iz odredbe čl. 277. st. 1. ZKP BiH, prema kojoj, nakon završetka dokaznog postupka sudija, odnosno predsjednik vijeća poziva tužitelja, oštećenog, branitelja i optuženog radi davanja završne riječi. Sam sadržaj završne riječi niti jednog od procesnih subjekata, pa tako i oštećenog, nije međutim propisan.

(11) Pravo na izjavljivanje žalbe na odluku suda o troškovima krivičnog postupka i imovinsko-pravnom zahtjevu, je također jedno od prava koje pripada oštećenom u krivičnim postupcima u Bosni i Hercegovini kao što to proizlazi iz čl. 293. st. 4. ZKP BiH. Ipak, oštećeni nema pravo na ulaganje žalbe temeljem drugih žalbenih osnova od kojih je svakako najvažniji onaj koji se tiče odluke o krivično-pravnoj sankciji. Time se uopće dovodi u pitanje satisfakcija žrtvi kao jedna od svrha kažnjavanja u sistemu krivičnog pravosuđa u Bosni i Hercegovini.

(12) Pravo oštećenog da bude obaviješten o odustanku od gonjenja u postupku prema maloljetniku. U okviru postupka prema maloljetnicima normiranog državnim Zakonom o krivičnom postupku, predviđena je mogućnost oportuniteta na strani tužitelja, odnosno njegove odluke da ne zahtijeva pokretanje krivičnog postupka iako postoje dokazi da je maloljetnik počinio krivično djelo, ukoliko smatra da to ne bi bilo svrsishodno s obzirom na prirodu krivičnog djela, okolnosti pod kojima je ono počinjeno, raniji život maloljetnika i njegova osobna svojstva (čl. 352. st. 1. ZKP BiH). Ovakva odluka tužitelja moguća je međutim samo za krivična djela za koja se može izreći kazna zatvora do 3 godine ili novčana kazna. U okolnostima kada tužitelj donese takvu odluku dužan je o tome kao i o razlozima za nju obavijestiti oštećenog (čl. 352. st. 4. ZKP BiH).

(13) Pravo na podnošenje prijedloga za gonjenje nadležnom tužitelju. Ovo pravo propisano je čl. 213. st. 2. ZKP RS u odnosu na krivična djela koja se gone po prijedlogu oštećenog. Oštećeni prijedlog može podnijeti nadležnom tužitelju u roku od 3 mjeseca od dana saznanja za djelo i počinitelja.

Smatramo potrebnim napomenuti i da u Bosni i Hercegovini s obzirom da njezin krivično-pravni sistem, odnosno sistem krivičnog postupanja ne poznaje institute supsidijarnog tužitelja ili oštećenog kao tužitelja te privatnog tužitelja ne postoji mogućnost da u određenim procesnim okolnostima oštećeni eventualno raspolaže svojim pravom na vođenje krivičnog postupka. Ne ulazeći u razloge opravdanosti ili neopravdanosti takvog stava zakonodavca reći ćemo samo da bi u određenim okolnostima takva mogućnost zasigurno dovela do rasterećenja u radu tužiteljstva kao državnog organa, a po svojoj prilici doprinijela i moguće većoj satisfakciji oštećenog krivičnim djelom.

Posebno treba naglasiti, kako navodi Bejatović (2008) da se ozakonjenje pojave oštećenog kao tužitelja na mjestu državnog tužitelja čini s ciljem kontrole pravilnosti i zakonitosti rada tužitelja u vršenju njegove zakonske funkcije pokretanja i vođenja krivičnog postupka. Takva kontrola, procesnim sredstvima koja stoje na raspolaganju oštećenom u Bosni i Hercegovini, a koja suštinski trebaju da zamijene institut supsidijarnog tužitelja, danas je praktično onemogućena. Oštećeni nema pravo niti na predlaganje dokaza, s obzirom da odredbe zakona o krivičnom postupku koji su na snazi u Bosni i Hercegovini omogućavaju isključivo strankama i branitelju da pozivaju svjedoke i izvode dokaze. Oštećeni također, niti pod kojim okolnostima, nema mogućnosti da podnese žalbu na odluku o kazni već isključivo samo na odluku o troškovima krivičnog postupka i imovinsko-pravnom zahtjevu. Upravo je odluka o kazni kao jedan od elemenata ishoda samog postupka, po našem mišljenju, od najveće važnosti za satisfakciju oštećenog, pa ipak, njemu nije ostavljena mogućnost da ulaganjem žalbe iskaže svoje neslaganje s njom.

4. Dužnosti oštećenog u krivičnom postupku

Na prvom mjestu tu je dakako dužnost da se pojavi u ulozi svjedoka pri čemu se na oštećenog primjenjuju sve zakonske odredbe koje se u okviru krivičnog postupka primjenjuju na svjedoke koji istodobno nisu oštećeni krivičnim djelom. Možemo kazati kako se radi i o najvažnijoj procesnoj ulozi koju oštećeni ima u krivičnom postupku jer je u mogućnosti da svojim iskazom doprinese utvrđivanju istine. Sa procesno-pravnog stajališta, dakle, u pogledu oštećenog kao svjedoka ne vrijede nikakve posebne odredbe koje bi ga dovele u povoljniji položaj u odnosu na svjedoka koji nije oštećen krivičnim djelom, što u osnovi ne bi niti trebalo da bude slučaj jer bi time mogla da bude dovedena u pitanje objektivnost, pravičnost i zakonitost krivičnog postupka.

Postoje međutim određene iznimke i one se tiču postojanja dokaznih zabrana da ga se ispita u pogledu određenih činjenica. U tom smislu, dakle, oštećeni je dužan da se odazove na poziv suda, dužan je da pristupi u postupak, pod odgovarajućim okolnostima da položi prisegu (čl. 266. st. 1. ZKP BiH) i da prilikom svjedočenja govori istinu. Odredbama ZKP BiH međutim ustanovljene su i stanovite dokazne zabrane, odnosno posebna dokazna pravila koja smjeraju zaštititi oštećenog krivičnim djelom. U vezi sa krivičnim djelima protiv spolne slobode tako oštećenog nije dozvoljeno ispitivati o njegovom seksualnom životu prije izvršenog krivičnog djela koje je predmet postupka. Prema izričitoj odredbi čl. 264. st. 1. ZKP BiH nijedan dokaz koji se iznosi da bi pokazao ranije seksualno iskustvo, ponašanje ili seksualnu orijentaciju oštećenog neće biti prihvatljiv.

Izravna kozekvencija kršenja ove odredbe jeste nezakonitost tako pribavljenih dokaza. Izuzetno, može se u postupku koristiti kao dokaz da sperma, medicinska dokumentacija o povredama ili drugi materijalni dokazi potiču od druge osobe, a ne od optuženog (čl. 264. st. 2. ZKP BiH) Konačno u pogledu krivičnih djela protiv čovječnosti i međunarodnog prava ustanovljena je i nemogućnost da se pristanak žrtve upotrijebi u prilog odbrane optuženog (čl. 264. st. 3. ZKP BiH). Ukoliko, postoje okolnosti predviđene posebnim zakonom, odnosno Zakonom o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka BiH (Službeni glasnik BiH, br. 3/03, 21/03, 61/04 i 55/05) oštećeni može dobiti status svjedoka pod prijetnjom, ugroženog, odnosno zaštićenog svjedoka. Također, oštećeni kao i drugi procesni akteri, dužan je da poštuje sud, red te procesnu disciplinu jer u suprotnom može biti upozoren, a nakon upozorenja i udaljen iz sudnice te moguće i kažnjen novčanom kaznom u iznosu od 10.000 konvertibilnih maraka kao što to propisuje čl. 242. ZKP BiH.

Na kraju, oštećeni se može pojaviti i u ulozi pasivnog dokaznog sredstva u okolnostima kada ga se podvrgava određenim radnjama protiv njegove volje kao što su npr. vještačenje duševnog stanja, vještačenje tjelesnih povreda, tjelesni pregled, uzimanje krvi i druge medicinske radnje, (Sijerčić-Čolić, 2017). Nije potrebno posebno napominjati kako u takvim okolnostima postoji značajna opasnost od njegove daljnje viktimizacije.

5. Perspektive razvoja prava žrtava krivičnih djela u Bosni i Hercegovini

Iako, kako smo vidjeli, prava oštećenih krivičnim djelom u Bosni i Hercegovini niti izbliza ne odgovaraju jednom razrađenom, i što je u suštini i najvažnije, pravednom i humanom sistemu ostvarivanja prava i zaštite onih koji su pretrpjeli povredu ili ugrožavanje svojih prava i sloboda uslijed činjenice da je prema njima počinjeno krivično djelo, neka od tih prava odnosno mehanizama zaštite postupno dobivaju na društvenom značaju i bivaju implementirani u okviru propisa sa područja krivičnog zakonodavstva.

Tu na prvom mjestu mislimo na zakonske propise o zaštiti i postupanju s djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku te podzakonske propise s područja borbe protiv trgovine ljudima. Tako Zakon o zaštiti i postupanju s djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku Federacije BiH (Službene novine FBiH, br. 7/14) propisuje u okolnostima kada je krivično djelo počinjeno na štetu djeteta ili maloljetnika niz rješenja kojima treba osigurati zaštitu ove posebne i zapravo najranjivije kategorije žrtava.

U tom smislu izdvojiti ćemo obavezu da u takvim slučajevima sudija za maloljetnike, odnosno vijeće kojim predsjedava sudija za maloljetnike ili sudija koji ima posebna znanja iz oblasti prava djeteta sudi i punoljetnim učiniocima određenih krivičnih djela propisanih Krivičnim zakonom kada se

u krivičnom postupku kao oštećeni pojavljuje dijete i maloljetna osoba (čl. 185.). U istražnim radnjama mogu postupati isključivo specijalizirane ovlaštene službene osobe koje su stekle posebna znanja iz oblasti prava djeteta i krivičnopravne zaštite maloljetnih osoba (čl. 186.). Sva tijela koja učestvuju u postupku povodom krivičnih djela učinjenih na štetu djece i maloljetnika dužna su obazrivo postupati (čl. 187.), zatim odredba o zabrani suočenja (čl. 188.) i dr. S druge strane, u našoj državi posebna zaštita pružena je i žrtvama trgovine ljudima, što isto tako predstavlja jedan vid unaprijeđenja statusa žrtve. U tom smislu vrijedi izdvojiti Pravilnik o zaštiti stranaca žrtava trgovine ljudima (Službeni glasnik BiH, br. 90/08) i Pravila o zaštiti žrtava i svjedoka žrtava trgovine ljudima državljana Bosne i Hercegovine (Službeni glasnik BiH, br. 66/07). Tako propis namijenjen zaštiti stranaca žrtava trgovine ljudima predviđa niz mjera čiji je cilj pomoći žrtvama i osnažiti njihov status. Izdvojit ćemo članove 3 – 7 kojim se garantira pravo na zaštitu privatnosti i identiteta žrtava trgovine ljudima, sama zaštita žrtava u smislu nepokretanja postupaka protiv žrtava u okolnostima kršenja propisa, a koje su radnje u izravnoj vezi sa trgovinom ljudima, također zabrana diskriminacije, privremeni boravak iz humanitarnih razloga i posebna zaštita djece. Ipak unatoč i nekim koracima koji su učinjeni naprijed, položaj oštećenog u krivičnim postupcima u Bosni i Hercegovini možda najbolje oslikava Simović (2005) koji ga svrstava u sporedne procesne subjekte bez prava procesnog raspolaganja. Sadašnja pozitivno-pravna rješenja u Bosni i Hercegovini, a kada je u pitanju oštećeni u krivičnom postupku upravo i jesu takva. Treba međutim naglasiti, da je u razmatranjima o pravima i zaštiti žrtava krivičnih djela, općenito u svijetu, pa čak i onom razvijenom, široko zastupljen stav o njihovoj neadekvatnosti i nedostatnosti. Tako Boateng & Abess (2017) u svojoj analizi stanja na području zaštite i ostvarivanja prava žrtava krivičnih djela u SAD zaključuju, kako unatoč postojanju mehanizama za njihovo ostvarivanje na teorijskoj ravni, zbog mnoštva problema u postupku njihove implementacije, žrtve krivičnih djela u konačnici ipak ostanu najzanemarenijim subjektom krivičnog pravosuđa. Hebly, Dongen & Lindenbergh (2014) u istraživanju iskustava žrtava krivičnih djela u Nizozemskoj, a u postupku ostvarivanja prava na kompenzaciju, također izdvajaju neke od problema s kojima se žrtve susreću kao što je to njihova nespremnost da se upuštaju u podizanje tužbe u parničnom postupku zbog visokih troškova advokata ili drugih razloga, nedovoljan angažman i nedostatak informacija od strane tužiteljskog servisa, dugotrajnost postupka, emotivno opterećenje i dr. Dakle, žrtve krivičnih djela trpe i u sistemima krivičnog pravosuđa koje mi percipiramo kao iznimno napredne. No, to ne treba biti argumentom za nespremnost nositelja vlasti u Bosni i Hercegovini da se adekvatno suoče s ovim problemom i ponude odgovarajuća rješenja.

Sama ideja o obavezi države da naknadi barem dio štete koju na njenom teritoriju pretrpe žrtve krivičnih djela, kako navodi Bukovac Puvača (2013), datira još od šezdesetih godina prošlog stoljeća kada se u nekim državama članicama

Vijeća Evrope počinju uspostavljati sistemi naknade štete iz državnih fondova onda kada oštećeni nije mogao ostvariti naknadu od samog štetnika ili iz drugih izvora. U Bosni i Hercegovini u vrijeme pisanja ovog rada još uvijek ne postoji poseban zakon koji bi u širem okviru i u njezinoj ukupnosti regulirao prava i zaštitu žrtava krivičnih djela. Ovo ne samo u pogledu krivičnog postupka, nego i u okolnostima kada do krivičnog postupka ne dođe ili se on ne može okončati zbog nedostupnosti počinitelja ili njegove obustave u slučaju počiniteljeve smrti ili bilo kojeg drugog razloga. Također, postavlja se pitanje naknade žrtvi odnosno oštećenom u okolnostima kada i uslijedi odgovarajuća pravomoćna odluka krivičnog ili parničnog suda, a nije je moguće izvršiti, odnosno počinitelj nema imovine nad kojom bi se ta presuda imala izvršiti. Posebnim zakonom bi bilo potrebno riješiti sva navedena pitanja na način da se država obaveže na naknadu oštećenom, odnosno žrtvi, a da svoje pravo regresira od počinitelja na način da je u krivičnom postupku zastupa tužitelj podnošenjem imovinsko-pravnog zahtjeva. Smatramo kako bi na ovaj način imovinsko-pravni zahtjevi bili u značajnoj mjeri ostvareni u korist države s obzirom da ona raspolaže svim procesnim mehanizmima počev od činjenice da je u postupku zastupa tužitelj koji je i njezin organ, za razliku od oštećenog koji je mahom u ostvarivanju ovog zahtjeva prepušten sam sebi i resursima kojim raspolaže. Istim propisima bi trebalo riješiti i mnoga druga pitanja u vezi sa statusom žrtve, odnosno oštećenog krivičnim djelom kao što je npr. pružanje stručne pomoći i podrške tokom postupka, a u pogledu čega već postoje primjeri kako to uraditi propisani gore pomenutim podzakonskim propisima o zaštiti žrtava trgovine ljudima.

6. Zaključak

Iako je povreda ili ugrožavanje osobnog ili imovinskog integriteta oštećenog krivičnim djelom i razlog za vođenje krivičnog postupka slobodni smo ustvrditi kako je oštećeni u okviru postojećih pravnih propisa u Bosni i Hercegovini zapravo najmarginaliziraniji subjekat tog postupka, krivičnog pravosuđa, a time u konačnici i pravnog sistema u Bosni i Hercegovini uopće. Navedena se konstatacija temelji na mnoštvu argumenata koji su prethodno izneseni, a među glavnima je činjenica da bosanskohercegovački pravni sistem još uvijek ne prepoznaje pravni pojam žrtve, a time niti blagodeti koje bi osoba koja ima status žrtve krivičnog djela uživala. Mehanizmi zaštite i ostvarivanja prava oštećenih koji egzistiraju u našem sistemu krivičnog pravosuđa i uopće pozitivnom pravu tek djelomično udovoljavaju minimalnim standardima o pravima, potpori i zaštiti žrtava krivičnih djela koje uspostavlja Direktiva 2012/29/EU. Ono što čini posebnu obavezu za Bosnu i Hercegovinu da dosljedno i vodeći se najvišim standardima humanosti i pravičnosti osigura maksimum prava i zaštite žrtava krivičnih djela, jeste po našem mišljenju upravo naslijeđe rata iz 90-tih godina prošlog stoljeća i u okvirima razuma nemjerljive viktimizacije

desetina i stotina hiljada njezinih građana koji su postali žrtvama genocida, ratnih zločina i zločina protiv čovječnosti. Bosna i Hercegovina nepravedno je postupila prema tim žrtvama, svim žrtvama krivičnih djela od rata pa do danas i ukoliko se nešto bitnije ne promijeni oštećeni, odnosno žrtve krivičnih djela i ubuduće neće moći očekivati da država i pravni sistem koji je ona ustanovila stoje iza njih. Učinjeno na ovom području još uvijek nije dovoljno iako do nekih promjena i dolazi kako smo to već i ustvrdili u našim razmatranjima. Potrebno je dakle izvršiti odgovarajuće usklađivanje odredbi zakona o krivičnim postupcima koji bi prepoznali pored statusa oštećenog i pravni pojam, odnosno status žrtve. Dalje, donijeti poseban zakon kojim bi se detaljno regulirala prava žrtava krivičnih djela na svim razinama u Bosni i Hercegovini bez ikakvoga vida diskriminacije i s temeljnim postulatom da država stoji iza žrtava i garantira ostvarenje njihovih prava. Konačno, da li istim ili drugim zakonom također osnovati i fond iz kojeg bi se vršila naknada žrtvama krivičnih djela na način da ostvarenje tog prava ne ovisi o dugotrajnim krivičnim, odnosno parničnim postupcima. Moguća rješenja su i naknada potpuno neovisno o činjenici vođenja krivičnog postupka koji kako smo već napomenuli katkad uslijed različitih okolnosti neće moći biti niti pokrenut ili će doći do njegove obustave. Tada bi sama činjenica da postoje osnovi sumnje da je prema žrtvi počinjeno krivično djelo mogla predstavljati pravni osnov za isplatu naknade. Uz odgovarajući i učinkovit sistem oduzimanja protupravno stečene imovinske koristi sredstva za funkcioniranje jednog takvog fonda mogla bi se sa lakoćom osigurati. U okvirima bosanskohercegovačkog društva već postoji svijest o potrebi uspostave jednog učinkovitog pravnog mehanizma zaštite žrtava krivičnih djela. Na redu je zakonodavac.

7. Literatura

1. Boateng, D. F. & Abess G. (2017). Victims' role in the criminal justice system: A statutory analysis of victims' rights in U.S., *International Journal of Police Science & Management*, Vol 19. No. 4. pp 221-228.
2. Bejatović, S. (2008). *Krivično procesno pravo*, Službeni glasnik, Beograd
3. Bukovac Puvača, M. (2013). Državne naknade žrtvama kaznenih djela u Republici Hrvatskoj, *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci* (1991) v. 34 br. 1. 333 – 357.
4. Burić, Z. (2015). Novi položaj žrtve u kaznenom postupku – u povodu obveze transportiranja odredaba Direktive 2012/29/EU u hrvatski kaznenopravni sustav, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, Zagreb, Vol. 22. broj 2. 383-410
5. Directive 2012/29/EU of the European Parliament and of the Council of 25 October 2012 establishing minimum standards on the rights, support and protection of victims of crime, and replacing Council Framework Decision 2001/220/JHA, OJ L 315, 14.11.2012, pp. 57–73

6. Grubač, M. (2009). Krivično procesno pravo, Šesto izmenjeno i dopunjeno izdanje, Pravni fakultet Univerziteta Union u Beogradu – Javno preduzeće Službeni glasnik, Beograd
7. Heblly, M. R., Dongen, J.D.M. & Lindenbergh, S.D. (2014). Crime Victims' Experiences with Seeking Compensation: A Qualitative Exploration, Utrecht Law Review, Vol. 10. No. 3. pp 27-36.
8. Krapac, D. (2014). Kazneno procesno pravo, Prva knjiga: Institucije, VI. Izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Narodne novine, Zagreb
9. Krivičnizakon Bosne i Hercegovine (Službeniglasnik Bosnei Hercegovine br. 3/03, 32/03, 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 32/07, 8/10, 47/14, 22/15, 40/15, 35/18)
10. Krivični zakon Brčko Distrikta (Službeni glasnik Brčko Distrikta BiH br. 10/03, 45/04, 05/05, 21/10, 52/11, 9/13 i 50/18)
11. Krivični zakon Federacije BiH (Službene novine FBiH br. 36/03, 37/03, 21/04, 69/04, 18/05, 42/10, 42/11, 59/14, 76/14, 46/16 i 75/17)
12. Krivičnizakon Republike Srpske (Službeniglasnik RS br. 64/17)
13. Pavišić, B. (2011). Komentar zakona o kaznenom postupku, Dušević & Kršovnik d.o.o, Rijeka
14. Pravila o zaštiti žrtava i svjedoka žrtava trgovine ljudima državljana Bosne i Hercegovine, (Službeni glasnik BiH, br. 66/07)
15. Pravilnik o zaštiti stranaca žrtava trgovine ljudima, (Službeni glasnik BiH br. 90/08);
16. Sijerčić-Čolić, H. (2017). Krivično procesno pravo, Knjiga I: Krivičnoprocesni subjekti i krivičnoprocesne radnje, Četvrto izmjenjeno i dopunjeno izdanje, Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo
17. Simeunović-Patić, B., Kesić, T. (2016). Kriminalistička viktinologija, Kriminalističko-policijska akademija, Beograd
18. Simović, M. (2006). Krivično procesno pravo: Uvod i opšti dio, Bihać
19. Strafprozeßordnung (StPO) in der Fassung der Bekanntmachung vom 7. April 1987 (BGBl. I S. 1074. 1319), die zuletzt durch Artikel 2 ds Gesetzes vom 30. Oktober 2017 (BGBl. I S. 3618) geändert worden ist
20. Vasiljević, T., Grubač, M. (2011). Komentar Zakonika o krivičnom postupku, Dvanaesto izmenjeno i dopunjeno izdanje Pravni fakultet Univerziteta Union u Beogradu – Javno preduzeće Službeni glasnik, Beograd
21. Zakon o kaznenom postupku (NN 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14)
22. Zakon o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine (Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, br. 3/03, 32/03, 36/03, 26/04, 63/04, 13/05, 48/05, 46/06, 76/06, 29/07, 32/07, 53/07, 76/07, 15/08, 58/08, 12/09, 16/09, 93/09, 72/13, 65/18)
23. Zakon o krivičnom postupku Brčko Distrikta (Službeni glasnik Brčko Distrikta BiH, br. 10/03, 48/04, 06/05, 12/07, 14/07, 21/07 i 27/14)

24. Zakon o krivičnom postupku Federacije BiH (Službene novine FBiH, br. 35/03, 37/03, 56/03, 78/04, 28/05, 55/06, 27/07, 53/07, 09/09, 12/10, 08/13 i 59/14)
25. Zakon o krivičnom postupku Republike Srpske (Službeni glasnik RS, br. 53/12, 91/17 i 66/18)
26. Zakon o postupku medijacije (Službeni glasnik Bosne i Hercegovine br. 37/04)
27. Zakon o zaštiti i postupanju s djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku (Službene novine FBiH, br. 7/14)
28. Zakon o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka Bosne i Hercegovine (Službeni glasnik Bosne i Hercegovine br. 3/03, 21/03, 61/04 i 55/05)
29. Zakonik o krivičnom postupku Crne Gore (Službeni list CG, br. 57/2009, 49/2010, 47/2014)
30. Zakonik o krivičnom postupku Republike Srbije (Službeni glasnik RS, br. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014)

CRIMINAL PROCEDURE IN BOSNIA AND HERZEGOVINA: CURRENT STATUS OF VICTIMS

SUMMARY:

The issue of the rights of victims of crime and its protection has been one of the central and most important questions in every developed legal system. It is also one of the main segments in process of harmonizing national legislations with the requirements of European integrations. This paper analyzes the legal status of victims of crime under the regulations in Bosnia and Herzegovina with the aim of presenting the current situation, identifying problems and suggesting necessary changes. Methodological framework consists of normative analysis of the existing system of the rights of victims of crime and its protection with particular focus on criminal procedure. Comparative method is used for recognizing the most adequate legal solutions and good practices in comparative law. The findings, to which the authors come, related mainly on inappropriate or non-existent legislation, suggest the inevitability of change of the current system of regulations governing this area. In this sense, the authors find as necessary to amend legislation on criminal procedure governing the status and rights of the victim as one of the procedure participants, then it is necessary to adopt a special law that would comprehensively regulate the issue of rights and protection of the victims of crime and finally that is necessary to establish a special fund for the compensation of victims.

Authors conclude, that only with the reform in these three directions, which of course are not the only but certainly are among the most important related to status of victims, the legal system of Bosnia and Herzegovina could be qualified as a system of rule of law in its true meaning.

Keywords: *criminal procedure, victim of crime, rights of victim, protection of victims.*